

AISCHYLOS

PERŠANÉ

Antické drama o jedné scéně

PŘELOŽIL

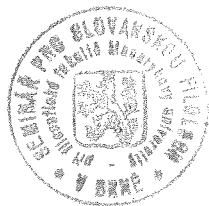
VLADIMÍR ŠRÁMEK

ORBIS – PRAHA

1954

I 25419

Z řeckého originálu „PERSAI“ přeložil Vladimír Šrámek.
Doslov napsal Jaroslav Pokorný.
Obálku a grafickou úpravu navrhl František Muzika.

549/54

1/2 033

nyse.č. 10771

Knihovni středisko

oři filosofické a literární university
v Brně, Grohova 7.

Právo provozovat tuto hru zadává pouze Československé divadelní a literární jednatelství, Ječná 6, Praha II, telefon 234620 a 235140. Každé chystané provedení hry nutno hlásit tomuto jednatelství, a to nejpozději deset dní napřed.

OSOBY

ATOSSA, matka Xerxova a vdova po Dareiovi

XERXÉS, veliký král perský

DAREIŮV stín

POSEL

První stařec

druhý stařec

třetí stařec

čtvrtý stařec

členové nejvyšší rady

*V Súsách, hlavním městě říše, roku 400 před n. l.
Na scénu přicházejí před královský palác k Dareiově
hrobce starci, členové nejvyšší rady.*

PRVNÍ STAREC

Jsme věrnou stráží všem těm Peršanům,
kdo do Hellady s vojskem vytrhli,
jsme pokladů a zlata hlídači,
tu na hradě. Sám Xerxés, vladař náš,
syn Dareiův,
nás vybral pro věk jako správce země.

O králův návrat, vojska v zlaté zbroji,
se chvěje však již srdce,
věstec neblahý.
Vždyť všechna síla mocné Asie
šla s mladým vladařem,
nevěsty plácí pro své milence
a pěší posel ani jezdec chvatný
se k sídelnímu městu neblíží.

Šli ze Sús, z Agbatan,
z kissijských hradeb dávných,
šli na koních a na korábech opouštěli vlast,
šli pěší v nekonečných řadách sevřených.
Amistrés šel i Artafrenés šel,
Megabatés i Astaspés,
šli vůdci perští, šli i králové,
jež Velký král si dříve podrobil,

šli velmoži a správci, a pak davy,
šli lučištníci, jezdci, strašní zjevem
a bitev žízňiví a rváči odvážní.

Artembarés stál na voze a za ním
Masistrés, Imaios lučištník, Farandakés,
a Sosthanés své hřebce hnál.
Pak za nimi již poslal velký Nil,
Susiskana, Pégastagóna, Agyptovu krev,
jež vládla svatým hradbám memfidským,
Arsama velkého, Ariomarda —
byl králem starých Théb —
lid z říčních bahen, nilské veslaře,
dav hrozný bez počtu.

Pak valily se lýdské houfce dál,
jež — v bocích štíhlí — stisknou kdekoho,
jež Mitrogathés, Arkteus, smělí králové,
a zlaté Sardy vypravili v boj.
A jejich vozy temně duněly
a z jejich dvojspřeží a smělých trojspřeží
tě jímál děs.

I ti, kdo žili pod posvátným Tmólem,
se chystali již vhodit Helladě
jho na šíji, to Mardón, Tharybis,
a jejich oštěpy a praký z Mýsie.
A zlatý Bábel přihnal bez konce
své plavce, střelce v pestré směsici,
jež věřila své síle.
A kdejaký lid v širé Asii,
jenž dovedl svým mečem zamávat,
sem proudil ke králi
na strašnou jeho výzvu.

Takový květ z všech perských krajů
odtáhl odtud,
a asijská půda, jež je živila,
teď úpí po nich touhou zoufalou.
A rodiče a ženy marně sčítají
dny marné v hrůze.

DRUHÝ STAŘEC

Pak všechna králova válečná síla, bořící města,
přešla již přes vodu
do cizích krajů,
na vorech, na lodích
zkřížila úžinu Hellinu,
moře Athamantovy dcery,
a postavila si cestu z trámů a pramic,
jako jho na šíji vzpurného moře.

ČTVRTÝ STAŘEC

A mohutný vládce Asie, v které se hemží
nesčíslnými kmeny,
žene tak proti celému světu
stáda svých vojsk,
věří svým pěším a svému loďstvu
a jejich vůdcům, silným a smělým,
on, rovný bohům,
bohatýr, potomek zlatého deště!

TŘETÍ STAŘEC

Ocelovou šedí září jeho oči,
jako dračí krutý zrak,
tisíc paží, tisíc lodí
a svůj vůz štví proti mužům,
kteří bojují jen dřevci,
na ně štví teď luky své!

DRUHÝ STAŘEC

Proudům jeho bojovníků
neodolá žádný odpor,
mohl by se někdo stavět
proti dravé síle moře?
K Peršanům se nepřiblížíš,
nenapadneš jejich lid.

ČTVRTÝ STAŘEC

Od věčnosti vlád nám osud,
který Peršanům byl určen,
rozkoš z války, pádu hradeb,
zmatku vozů, zkázy měst.

DRUHÝ STAŘEC

Teď se teprv Peršan učil
pohlížeti v šedé vlny,
jimiž bouře temně hučí v spoustách vod,
začal věřit lodním bokům,
divu lidských rukou smělých.

PRVNÍ STAŘEC

Když však bozi přelstít chtějí,
může člověk prchnout klamu?
Může utéci mu někdo,
lehkým skokem ujít smyčce?

S úsměvem ho nejdřív svádí,
zaslepence láká v sítě,
a člověk sám nedovede uniknout mu,
nedovede východisko nikde najít.

TŘETÍ STAŘEC

Proto svírá se mi srdce
v hrudi úzkostí a děsem,
běda,
aby jen Súsami, ve kterých není dnes mužů,
neprojel zoufalý výkřik
perského vojska —

DRUHÝ STAŘEC

— a kissijským vysokým hradem,
ženami přeplněným,
nezazněl, běda, ozvěnou druhý,

až budou plačky trhati byssos
šatů svých v cáry!

TŘETÍ STAŘEC

A všechna jízda a pěší dali se v pohyb,
jako roj včel
s královským vojskem.
Přešli již most, který pojí
obojí břeh
a patří nyní oběma světům.

DRUHÝ STAŘEC

Lůžka jsou zvlhlá slzami touhy,
a přece Peršanky, dnes žalem zlomené
poslaly samy
druhy svých loží do pole bít se.
Teď žijí bez duše
u krbů opuštěných.

PRVNÍ STAŘEC

My, Peršané, vstupme do stavby dávné
a zamysleme se —
vždyť doba sama nás nutí —
jak vrátí se Xerxés, náš král,
Dareiova krev, jehož rod
kdysi dal jméno našemu lidu:
zda na věky pánem bude náš luk,
či zda již zvítězil špičatý oštěp.
Tu se však blíží králova matka,
jako svit božího oka,
královna má. Padám teď na zem,
promluvte na ni a pozdravte ji!

ATOSSA

přijíždí v královském křesle, taženém otroky

TŘETÍ STAŘEC

Paní, nejmocnější z nízko přepásaných perských žen,
Dareiova choti, buď teď zdráva, matko Xerxova!
Sdílela jsi lože s bohem, porodila boha bohu,
jestliže od našich vojsk se dávný osud neodvrátil!

ATOSSA

Přišla jsem, já opustila zlatý stolec, komnatu svou,
v níž jsem žila dřív s Dareiem.
Starost užírám mi srdce, nezapírám, přátelé.
Úzkost o sebe mě dusí, vždyť je možno probudit se —
a co máme, naši sílu, někdo srazil do bláta!
Dareios ji vybudoval, i když pomáhal mu bůh.
Dvoji myšlenka mne týrá, kterou těžko vyslovit,
beztrestně že chválit nesmíš svoji moc, když muž je v poli,
a že toho, který zchudl, ani pes už nelekne se.
Ovšem, naše moc je pevná, bojím se však o své oko —
okem rodu je mi totiž právě život vladařův.
A tak je to. Proto vás však, perští starci, nyní žádám
slyšte mne a potom, starci, poradte mi, stařeně!
Vím, že poradíte dobře.

PRVNÍ STAŘEC

Paní, této mocné říše,
nemusíš nám dvakrát říkat, je-li třeba slova, činu
pro tebe — jsme připraveni. Mluv a ptej se, čekáme.

ATOSSA

Co vypravil syn vojska a pak vyjel sám
zem iaónskou dobýt, pokořit,
já mluvím s neznámými stíny každou noc;
tak jasně jako dnes jsem tváře zsinale
však dosud nezřela, jak — povím hned.
Dvě ženy spatřila jsem krásně oděné,
z nichž jedna měla perský, druhá dórský šat,
a obě byly vyšší, krásnější,
než člověk uvykl si vidět člověka:

dvě sestry téže krve. Osud jen
jim určil různou vlast, té jedné Helladu
a druhé barbarský náš stát. V tom zdálo se mi,
že obě ženy ty se vrhly na sebe, můj syn však bděl
a zkrotil obě, zapřáhl je k vozu
a jejich šíje srazil pode jho.
Ta jedna vztyčila se důstojně
a nastavila rudá ústa udidlům,
co zatím druhá vzepjala se vztekle
a převala mu rázem otěže —
a bez ohlávky, silou nelidskou
již vleče vůz a jho své přelomí!
Můj syn se zřítíl, a v tom Dareios
již stojí nad ním, zalkal zoufale,
a Xerxés spatřiv jej, si strhal šaty s těla.
Teď víte rovněž, co jsem zřela v noci.
Pak vstala jsem a ruce omyla
si pod pramenem, šla jsem k oltáři,
bych obětovala hned koláč obětní
a odvrátila zlo. Je nutno bohy smířit.
Náhle zřím, jak orel blíží se
až k obětišti Slunce, zmlknu zděšením —
a ve chvíli zas, jak se snáší sokol
a orlí hlavu zobcem rozdrásá!
A orel nebrání se vůbec, přikrčí
jen hlavu do křídel. To strašný pohled byl,
jak strašno slyšet o tom, i když víte snad,
že syn můj zvítězí-li, bude dvakrát bohem,
když nezvítězí — bude králem dál
své velké říše, tolik moci má!

PRVNÍ STAŘEC

Nechceme tě, paní, lekat svými řečmi, ani těšit,
jdi však prosit nyní bohy, aby odvrátili zkázu
tam, kde ve snu spatřilas ji. Aby to jen potkalo tě,
v čem je štěstí tvoje, státu, tvého syna a tvých věrných.
Úlitbu pak obětuješ zemi a všem zemřelým,
a Dareios, jež jsi zřela, chotě svého, v nočním bdění,
pošle synovi i tobě z lůna země opět zdar!
Co by v rozporu s ním bylo, zhltní věčná temnota.

Tolik dovedu ti říci, mám-li věštbu vysvětlit,
ostatek již přidá osud k tomu, co jsem naznačil.

ATOSSA

Byl jsi prvním vykladačem Xerxovi i mému rodu,
který pověděl mi věrně, co si myslí o mém snu.
Kéž se všechno dobře skončí! Uchystat dám, jak mi radíš,
obět bohům, mrtvým stínům předků našich v podsvětí,
až se vrátím do paláce. — Chci se vás však ještě zeptat:
kde jsou, přátelé mí věrní, vlastně jejich Athény?

ČTVRTÝ STAŘEC

Daleko jsou. Tam, kde, paní, slunce k západu se chýlí.

ATOSSA

A můj syn chce jejich město nyní uštvat, podrobit je?

PRVNÍ STAŘEC

Pak by byla celá Hellas dobyta již velkým králem.

ATOSSA

Mají vojsko, hodně vojska?

PRVNÍ STAŘEC

Mají takové, že Médům
způsobilo těžké ztráty.

ATOSSA

V prstech se jim šípy lesknou?

PRVNÍ STAŘEC

Málo kdy jen, oštěpy se utkávají, kryjí štíty.

ATOSSA

A co jinak? — bohatí jsou, mají v domech zlata dost?

PRVNÍ STAŘEC

Stříbro mají. A ještě víc ukryto je v lůně země.

ATOSSA

A ten, který vojsko vede, jak se vlastně jmenuje?

PRVNÍ STAŘEC

Nemají ho, neslouží tam smrtelnému nikomu.

ATOSSA

Jak se mohou udržet pak, blíží-li se nepřítel?

PRVNÍ STAŘEC

Tak, že Dareiovo vojsko, velké, krásné — rozeznali.

ATOSSA

Strašně znějí tvoje slova matkám, které mají syny!

DRUHÝ STAŘEC

Zdá se mi, že zvíš teď pravdu, která se k nám letem
blíží!

Je to Peršan podle běhu, ježž teď moje oko zří!
Přináší nám zlé či dobré — ? Zatím o něm ví jen sám —

POSEL

vběhl

Ó města, hrady, hradby širé Asie,
ó půdo perská, Súsy, v jejichž zdech
jsou nakupeny zlaté poklady,

proč vaše sláva jednou ranou zašla!
Květ perské říše zvadl, opadal.
Jak zlý to úděl první zvěstovat
zlé osudy! A přece nezbyvá,
než vytknout důvod žalu: — Peršané!
barbarské vojsko bylo zničeno.

DRUHÝ STAŘEC

Tupá a palčivá hořkost, jakou jsme neznali,
jak nyní pálí! Aiai! Peršané!
Plačte, když slyšíte dnes o své bídě!

POSEL

Ti, kteří vytrhli do pole,
šli všichni cestou děsu. Já sám
vidím svůj návrat
jen jako nečekaný svit v šeru!

TŘETÍ STAŘEC

Ba, příliš dlouho, jsme tu, starci, živi,
ať hoře nečekané do dna poznáme!

POSEL

Já při všem byl, ne že bych zprávu zvěděl
jen z cizích úst. Teď slyšte osud, který vám byl schystán!

TŘETÍ STAŘEC

Ótototoi, jen marně
vytrhly nesčetné zbraně ve vlnách pestrých
z asijských stepí
do nepřátelských, hellénských skal!

POSEL

Mrtví a mrtví, na které čekal bezcitný osud,
leží tam všude po Salamině a protějších březích —

DRUHÝ STAŘEC

Ótototoi, jen těla říkáš,
synů a otců,
zmítaná příbojem kalným
a hnaná ve slaných vlnách
s troskami lodí?

POSEL

Nic nepomohly šípy našich luků —
a celé vojsko ztápělo se ke dnu,
jak lodní přídě najížděly v boky!

TŘETÍ STAŘEC

Úpěte zdušeně pro naši bídu,
vzkřikněte zoufale,
vždyť bozi určili Peršanům a jejich vojsku
potupný zmar!

POSEL

Je hrozno slyšet pouhé to jméno: *Salamis!*
A srdce zasténá, když řekneš: *Athény!*

ČTVRTÝ STAŘEC

Athény! V nich je všecka bída jejich nepřátel!
Při slově tom
myslím hned na perské ženy,
kterým jste vzaly děti a muže!

ATOSSA

Já dosud mlčela
ač zasažena nejstrašnější ranou.
Ten osud přesahuje sílu jen se ptát.
A přece smrtelníkům nutno snášet hoře,
jež bozi seslali. Ty vzmuž se teď
a pověz, i když sténáš, co vlastně bylo!

Je někdo vůbec živ? Či nad kým máme plakat,
kdo třímal dosud berlu vůdcovskou
a lid již opustil?

POSEL

Xerxés je živ a v denní světlo zírá.

ATOSSA

Veliké světlo jsi vrátil zas mému domu,
teď svítá mi, jak po úzkostné noci!

POSEL

Artembarés, jenž vedl deset tisíc,
byl roztržtěn o silénijské tesy
a tisícníka Dadaka smet oštěp,
že zasažen se zřítíl s paluby.
A Tenagóna, rodem z Baktrie,
již siné vlny ženou kolem břehů
ostrova Aiantova.
Lilaios, Arsamés, Argéstés narážejí
zpuchlými údy do kamení skal,
na nichž se bělá hejna holubů.
I ti, kteří přišli z Egypta od nilských proudů,
Arkteus, Adeués, Farnúchos, jenž se kryl širokým štítem,
všichni tři svezli se do vln s jediné lodi.
Zahynul Matallos s Chrýsy, přivedl svých deset tisíc
a poroučel třikrát deseti tisícům černých,
odvážných jezdců. Střísnil svou rudou zarostlou bradu
a smočil ji v nachové lázni.
Arabos Mág i Artamés z Bakter se štvou teď
po nehostinných pláních právě tak, jako Améstris,
Amfistreus, mohutný oštěpník smělý,
i Ariomardova ušlechtilá síla,
teď příčina sardského žalu, i mýsský Seisamés.
Tharybis, pán více než pětikrát padesáti korábů,
jenž vyrostl v Lyrně, bojovník statný, leží tam dobit
a dávno dodýchal. I Syennesis, kilický vůdce,
jenž jediný dal více práce než všichni,

kdo kolem se bili, položil život svůj slavně.
Vzpomněl jsem namátkou některých vůdců,
co je však proti tomu náš žal!

ATOSSA

Aiai, snad nejtěžší žal, o němž kdy slyším,
hanba všech Peršanů, pro niž je možno jen zaúpět k nebi—
a přece se ještě vrať k počátku řeči své a pověz stařeně,
kolik to vlastně Helléni měli všech lodí,
že odvážili se vůbec začít boj
s železným loďstvem?

POSEL

Kdyby byl rozhodl počet,
byl by zvítězil barbar, protože Helléni měli
lodí jen asi desetkrát třicet, a z nich sotva deset
opravdu vyzbrojených, zatím co Xerxés, to vím,
s tisíci těžkými koráby připlul, jež doprovázelo
přes dvě stě trojveslic rychlých. Takový byl poměr loďstva.
Napadlo by tě, že budeme v boji právě my slabší?
A přece jsme byli! Stalo se, že snad nějaký běs
rozbil koráby naše a strhl barbarskou miskou
na vahách osudu. To bozi chránili sami
město té Pallady jejich!

ATOSSA

Athény nezbořil nikdo.

POSEL

Dokud jsou muži, nehne se hradba —

ATOSSA

Ted' pověz,
jak jste se srazili, kdo začal první? Můj syn,
jenž věřil právem v pyšné loďstvo své,
či tamti? Helléni —

Počátek zkázy byl, paní, když neznámý běs,
bůh pomsty zmámil nás. To k tvému synovi
se vetřel sběh, byl Hellén snad, a zprávu přinesl,
že po příchodu noci Helléni
hned skočí k veslům, mořem vyrazí
a každý bude hledět v rychlém útěku
se spasit, kam se dá. Když syn tvůj uslyšel
tu zvěst, byl dalek myslit na zběhovu zradu
či závist bohů, kázal nejvyšším,
až země přestane již sálat prudkým žárem
a klenba nebes šerem pohasne,
by jádro loďstva ve třech těsných řadách,
tůň mořskou střežlo spolu s úžinou,
ostatní lodi budou kroužit kolem
skal Aiantových. Kdyby Helléni
však přesto ušli tajným únikem své zkáze,
dá srazit nejvyšším svým ráno hlavy!
Tak rozkázal.

A jeho slova zněla jim smělou jistotou;
co bozi určili, však Xerxés nevěděl.
Bez zmatku poslechli a mužstva lodí všech
si po večeri připravila vesla.
Když slunce zašlo, blížila se noc,
veslaři sedli po lavicích k veslům
a bojovníci stáli na palubách.
Stěsnané řady volaly na sebe přes celý koráb
a naše lodi se hnuly podle rozkazu.
Tak po celou noc loďstva nejvyšší
koráby s vojskem v šeru řadili,
pak přešla noc, a Helléni se nesnažili vůbec vyrazit.
Leč sotva východ rděl se jitem zas,
a kraj se znovu sluncem rozzářil,
zaduněl sborem s hellénské strany válečný zpěv —
a jeho hlas vracely holé pobřežní stěny.
Děs tehdy barbarsky zchvátil, zklamané v naději marné:
to nezanotovali svatý pokřik boje
Helléni k útěku, to smělost srdcí štváli
zas v nový boj! A ohlas hromový
je rozněcoval k bitvě vášnivě.

Pak bylo slyšet pleskot jejich vesel,
jak bily v taktu sinou vodní tůň —
a loďstvo jejich vyrazilo z boku,
zář slunce ve přídích a zobec vedle zobce,
již pravé křídlo začlo útočit,
a rozvíjelo všecku svoji sílu.
Z tisíce hrdel zalehl až k nám jediný výkřik:
„Teď jděte, Helléni, je třeba zachránit
vlast svoji, zachránit děti, ženy své,
a chrámy otců svých i jejich mohyly!
Jde o všechno!“ — I my jsme persky zaječeli sborem,
však na víc nebyl čas.
Loď zaryla se zobcem do lodi,
jak beran vyrazila nejdřív hellénská
a s přídí foinické již slétla hlavice,
pak druhá zamířila v jinou příd.
Nejdřív se vzpřel příval perských vojsk,
ale když v těsné úžině se lodi vzpřícily,
již bylo těžko druhým pomáhat!
To přídí kovové už zarávaly se
v bok vlastním korábům a druhům třístily
i vesla v podpalubí, a lodí hellénské
je bystře dobíhaly zpředu zezadu!
Koráb se zvracel kýlem na vodu
a zrakům ztrácela se hladina,
jak byla plna trosek, jatek lidských.
A na útesech kolem ležely
jen všude naplavené mrtvoly.
A bez pořádku dal se na útěk,
kam kdo jen mohl, vztekale vesloval,
kdo ještě živ byl tehdy z barbarů,
leč nepřítel nás lovil jako havěť v sítě,
jak tuňáky, jež mezi vraky štvál,
a nabodával na štěpiny vesel.
Jen stony, hrozný jek, se nesly po vlnách,
až černá noc v svém klíně pohřbila
ten strašný děj. Co bída bez konců v něm bylo!
I kdybych deset dlouhých dní chtěl vypravovat,
všecko nepovím. Jen tolik jista buď,
že nikdy dosud za jediný den
snad tolik lidí mrtvo nekleslo!

ATOSSA

Aiai, a moře bolesti se přihnalo
na perský lid a všechny barbary!

POSEL

To ještě věz, že hoře našeho
jsem polovinu sotva pověděl.
Tak strašnou tíhou na nás dopadlo
neštěstí naše,
že dvojnásob je těžké toho, co již víš?

ATOSSA

Co mohlo ještě trpčího se stát?
Mluv, o jakém víš dalším neštěstí,
jež stihlo vojsko, že až ke dnu klesl
naš celý osud!

POSEL

Výkvět našich řad a muži nejskvělejší odvahou
a krve nejčistší a nejvěrnější svému vladaři,
ti všichni padli bídnou smrtí též!

ATOSSA

Jak vůbec lkát mám nyní, přátelé!
Jak padli, pověz, jakým osudem!

POSEL

Hned přes úžinu proti Salamině
je malý ostrov příkrých, strmých břehů,
kde skotačivý Pan jen mívá reje.
Tam zvečera je poslal, aby prchající,
až budou chtít se spasit ve skalách,
jen dobili a dorazili tak
i poslední křeč moci hellénské,
a z Peršanů pak měli zachránit,
když tonul by snad někdo v úžině.

To špatně zřel, co tajil příští den.
Bůh neznámý jim dopřál, Hellénům,
v té bitvě zvítězit. A ještě téhož dne
se vyzbrojili ušlechtilým kovem,
pak vyskákali z lodí na ostrov
a obklíčili naši posádku,
že prchnout nemohla. Děšť kamení
jí praskal nad hlavou a šípy svištěly,
pak jako běsi vyrazili na ně
a porubali nešťastníky všechny,
až poslední z nich v skalách dodýchal.
Xerxés, jenž zíral na vše v propast kletou,
by s výše viděl celou bitvu sám.
Teď plášť svůj roztrhl a zařval bolestí,
pak ve zmatku jen pěším vydal rozkazy
a dal se na zoufalý útěk. To byl pád,
hroznější lodní porážky.

ATOSSA

Ó, běsi bezcitní,
jak podvedli jste perskou naději!
Můj syn zas pomstu jejich pocítil
u slavných Athén! Což vám nestačilo,
čím Marathon nám před tím ublížil?
Syn chtěl je za trest pokořit a strhl sám
jen plnost bídy lidské na sebe!
Ty pověz však: kde zanechal jsi zbytky vojsk,
jež zkáže unikly? Nu, dovedeš
mi jasně odpovědět?

POSEL

Správci zbylých lodí,
se s dobrým větrem bez rozmyslu vrhli
hned na zmatený útěk. Ostatní,
co zbylo z vojsk, pak mřelo v Boiótii —
jen žízni zoufalou co lidu pomřelo!
A zbytky táhly dál, malátné, bezmocné,
Fókií táhli jsme a Doridou

až k Méliím, kde řeka Spercheios
 kraj zavlažuje vláhou vítanou.
 Acháii rovnou, bez stínu, a thessalskými městy
 procházeli jsme, sil nebylo,
 a většina z nás popadala hladem
 a žízni bez konců! Pak dovlékli jsme se
 až do Magnésie a v makedonské kraje,
 k axijskému brodu v blatech bojbejských
 a rákosinách, k horám pangajským a k Edónidě.
 Byla tehdy noc, když bůh
 až příliš brzy mrazem udeřil
 v strymonský svatý proud, že celý zamrzl.
 A kdo snad nikdy v bohy nevěřil,
 ten na kolenou úpěl tehdy k bohům
 a prosil Zemi, prosil Nebesa.
 A když pak houfce vojska skončily
 své nekonečné prosby zoufalé,
 šly stezkou ledem pckrytou a kdo z nás vyrazil,
 dřív nežli bůh se rozzářil svým žárem slunečním,
 ten zachránil se. Požár slunce jeho
 však rozžhaveným jasným kotoučem a silou paprsků
 střed stezky naší rázem prolomil
 a naši bořili se, houfně padali
 a šťasten byl, kdo zemřel umačkán!
 Ti, kteří přečkali to všecko, žili dál,
 šli potom Thrákií a těžko vlekli se —
 a dnes se blíží k vlasti. Kolik je jich však!
 A proto Súsy, lkejte, plačte dnes,
 že ztratily jste výkvět svojí země!
 Co říkám, pravda je, spíš vynechal jsem mnoho,
 z běd, jimiž bozi stihli Peršany.

PRVNÍ STAŘEC

Ó, běsi prokletí, jak těžce zdusali
 jste svými kopyty náš perský rod!

ATOSSA

Oj, smutná hlavo má, již zničil osud voje!
 Ó noční přízraku, jenž zjevil ses mým snům,

jak příliš jasně věstil jsi náš osud!
 Vy jste jen špatně, špatně vykládali.
 Teď nejdřív k bohům pomodlit se půjdu
 — v tom byla správná, myslím, vaše rada —
 pak z paláce se vrátím s chlebem obětním
 pro Matku Zemi a ty, kteří padli.
 Já dobře vím, že změnit nelze již, co událo se —
 však přičinit se chci, by příště se to nikdy nestalo.
 Vy moji poctiví,
 však musíte dnes potom, co mne stihlo,
 být při mně poctivě. A stane-li můj syn
 tu přede mnou, spíš potěšte ho, vedte pod střechu
 by k všemu hoři nechtěl rukou svou
 sám nové hoře ještě připojit.

Atossa a posel odejdou

PRVNÍ STAŘEC

Ó králi Die, teď jsi vyhubil
 Peršanům, národu bez konce, bez mezí,
 vojska.
 A jejich města, Súsy, Agbatany,
 jsi v pochmurný žal zahalil.

Co žen, co matek útlýma rukama trhá
 závoje ve dví
 a promáčí slzami šat,
 žen ztopených v hoře.

Ječivým nářkem žádají Peršanky
 spatřit jen jednou své mladé muže,
 opustily již měkoučká lůžka,
 zapomněly již na rozkoš bujného mládí
 a křičí jen do světa nekonečný svůj žal!

A já teď žaluji v bolesti nezastírané
 i na osud těch, kteří prchli.

DRUHÝ STAŘEC

Zalkej, Asie celá,
osiřela jsi, kde máš své syny?

TŘETÍ STAŘEC

Xerxés je vedl, ó, žel!

ČTVRTÝ STAŘEC

Xerxés je zhubil, ó, žel!

PRVNÍ STAŘEC

Xerxés je štvál bez rozmyslu a s ním
válečné koráby jeho.

DRUHÝ STAŘEC

Jaký byl Dareios správce
království bez viny,
opora lidu, lučištník,
a věrný vladař svých Sús!

TŘETÍ STAŘEC

Vojska pěší i plavce
zavezlo do bídy loďstvo —

ČTVRTÝ STAŘEC

— s plachtami rudými, černými boky, ó žel!

PRVNÍ STAŘEC

Zavezlo až k smrti loďstvo, ó žel!

DRUHÝ STAŘEC

A loďstvo to zašlo teď samo
zběsilým útokem iaónským!

TŘETÍ STAŘEC

Málem by byl zhynul i král
na thráckých pláních,
na stezkách zledovělých!

ČTVRTÝ STAŘEC

Ti, kteří padli tam první, ó běda,
smrtící ranou osudu neúprosného,
oá!

Jsou hnáni vlnami kolem
kychrejských břehů. A proto truchli
a lkej zoufalým nářkem
k obloze čiré, oá!

Zpívej a zpívej žalostné zpěvy,
zoufalým hlasem o naší bídě!

DRUHÝ STAŘEC

Jsou již strašlivě drceni plání vod,
trhá je, požírá němé — oá!
tvorstvo čistých vln mořských.
Pro svého pána lká palác
opuštěný. Rodiče úpí
pro hoře, které seslalo nebe,
teprve teď starci chápou, sestárlí, osiřelí,
co je to žal.

TŘETÍ STAŘEC

A brzy nebude nikdo v Asii celé
perské zákony ctít,
nebude nikdo přinášet daně
ze strachu, na pánův příkaz.
Těm, kteří padali před tebou na zem,
už neporučíš. A moc a síla
velkého krále bude teď ničím.

ČTVRTÝ STAREC

I jazyk lidí
nezkrotí nikdo. Náhle jsou volni
a mohou si tlachat,
když jim jho netiskne šíji.
Skály a břehy Aiantovy země,
do kterých třískají blesky,
teď krví nasáklé
skrývají perský osud.

ATOSSA

přichází bosa, za ní otrokyně nesou obětní dary

Ten, komu osud okusit dá žalu,
jak jednou klesl přívalem ran sražen,
již celý život hrůzu věští všude;
když život jeho klidně plyne v štěstí,
hned věří, že tak bude na věky.
Tak je teď zrakům mým, co drtí z lůna bohů
můj krok, jen beznadějnou šedí, a v můj sluch
to hučí zmatkem hlasů, které jsou jen křik,
ne zpěvy radostné.
A srdce sevřelo se hrůzným děsem.
Jdu proto z paláce zas tutéž cestu zpět,
již pěšky, bez vozu a vši té pýchy
dnů nedávných, bych otci svého syna
tu obět přinesla, jež usmíruje mrtvé.
Mléko běloučké, jež chladí, osvěží,
pak žlutý včelí med, jež neúnavné včely
si nasbíraly s květů, vodu z pramenů,
dál doušek nápoje ze staré révy
a plody olivy, jež voní, rozkládá
své větve v stinná loubí, a pak věnec
ze květů matky své Země.
A k oběti té stínům podsvětním
teď zanotujte píseň, přátelé,
a Dareiovo božstvo vzývejte!
Zem vsákne zatím, co jsem přinesla
všem bésům hlubin.

STARCI

mluví a zpívají, zatím co královna obětuje

PRVNÍ STAREC

Královská ženo, koruno perská,
pošli teď do hrobních komor své dary,
ať přijmou je vlídně v hlubinách země
ti, o nichž zpíváme,
průvodci mrtvých!
Vznešení bozi podsvětních stínů,
Země a Herme a králi těch, kteří odešli,
pošlete duši na světlo denní!
Snad zná ještě lék našemu hoři a poví
o konci béd!

ČTVRTÝ STAREC

Slyší mě veliký král rovný bohům
v blažených krajích,
když k jasným barbarským slovům
mísím bolestně skřípavé zvuky
svých žalob?
Všecko své hoře
chtěl bych teď vykřičet!
Slyší má slova tam, mezi stíny?

DRUHÝ STAREC

Propustí mi teď Země, či kdo ještě vládne
v hlubinách noci,
ze sídel svých
slavného mrtvého krále,
boha, jenž vyšel ze Sús?
Pošli ho na světlo denní,
jako by ještě ho dosud
nekryla země!

TŘETÍ STAŘEC

Milovali jsme jej, bohatýra,
milujeme i hrob, který kryje
ostatky jeho.
Aidóneus nechť jej ukáže světu,
Aidóneus jeho, Daria, krále jediného!

PRVNÍ STAŘEC

Nikdy se nestalo, aby byl ztratil zbrojný lid v poli.
Král boží mu říkali Peršané jeho
a jako boží král vedl vždy dobře,
k vítězství vojska.

TŘETÍ STAŘEC

Slyšíš nás, králi, náš starý králi, slyš nás a zjev se!
Ukaž se na stupních vysoké hrobky,
pozvedni nohu v střevíci šafránovém
a zazářit dej
nádhře královské tiary své!
Vyjdi k nám, otče Dareie!

ČTVRTÝ STAŘEC

At slyšíš novou, neuvěřitelnou zvěst,
ty pane našeho pána, teď zjev se!
Pochmurný úděl přelétl osud náš tmou,
nejmladší výkvět lidu nám zhynul!
Vyjdi k nám, otče Dareie!

DRUHÝ STAŘEC

Aiai! Aiai!
Ty mrtvý, jež oplakává tvůj lid,
proč přišlo, vládce náš — slyšíš nás, vládce? —
proč přišlo na nás tak strašné hoře
vražděním bez mezí?
Znals trojveslé koráby celé své země,
nejsou již jimi. Nemáme lodi.

DAREIŮV STÍN

se vynořil z hrobu

Vy nejvěrnější z věrných, druzi mladých let,
teď perští starci, rcete, jaké hoře
dnes město zasáhlo! Lká, úpí v prachu.
Svou ženu zřel jsem blížiti se k hrobu
a užasl, pak přijal oběť rád.
I ona tu blízko zoufale kvílí
vysokým hlasem a zapřísahá a volá,
až je mi jí žel. Nebylo snadno dostat se odtud,
nebylo, vždyť stíny podsvětí
jsou vždycky lačný přijmout člověka,
ne však již vydat.
Jen proto, že i mezi nimi vládnu,
jsem mohl přijít k vám. Však pospěš si,
ať nestrhnou mne v propast svoji zpět.
Jaká to rána stihla perský lid?

DRUHÝ STAŘEC

Bojím se k tobě jen vzhlednout,
bojím se před tebou mluvit:
bývalá bázeň mne poutá.

DAREIOS

Když jsem vystoupil již jednou na tvé nářky
v denní svit,
nemluv dlouho, nevleč řeč svou, pověz
stručně, co mi chceš!
Neboj se a odlož stud svůj, co chceš králi
povědět?

DRUHÝ STAŘEC

Děsím se vyhovět tobě,
děsím se říci ti pravdu,
nemohu povědět, co blízkým těžko se říká!

DAREIOS

Protože tvé srdce vždycky zbytečný stud zdržuje,
ustaň ty teď, ženo věrná, stará družko mého lože,
od nářků a žalob marných, pověz jasně prostá slova.
Na smrtelné číhá všude jejich lidské utrpení.
Co jen žalu z mořských plání, co jen žalu z pevné země
na člověka všude čeká, je-li příliš dlouho živ!

ATOSSA

Ty, který ses požehnáním svého štěstí hrdě vztyčil
nad člověka, dokuds hleděl v záři slunce,
Peršané ti záviděli, protože tvůj život plynul
jako boha. Dnes ti závidím já sama, že jsi mrtev
a že nezříš propast pádu. Dareie, teď místo slov
slyš jen větu jedinou: — Perská moc je ubita.
Řekla jsem to stručně dost.

DAREIOS

A jak se to stalo, pověz!
Řádí mor či vzpoura vznikla?

ATOSSA

Nevznikla, tvé vojsko zašlo
u Athén.

DAREIOS

Kdo je tam vedl? Kdo z mých synů, odpověz!

ATOSSA

Celou říši vylidnil dřív, divoch, a pak je tam hnal,
Xerxés, tvůj syn.

DAREIOS

Lodstvo, pěší? S kým si troufal, šílenec?

ATOSSA

S pěšími i s loďstvem, táhl po zemi i po moři.

DAREIOS

A jak mohl tolik lidí přes moře sám přepravit?

ATOSSA

Spoutal Hellin úzký průliv, že se mu stal vlastně mostem.

DAREIOS

Odvážil se spoutat Bospor?

ATOSSA

Učinil to. Cizí běs
pomáhal mu při tom jistě.

DAREIOS

Bozi mocní srazili ho,
zatemnili jeho rozum.

ATOSSA

Teprv pak se ukázalo,
kolik bídy způsobil.

DAREIOS

A co pak — že lkáte všichni?

ATOSSA

Pěší zašli tím, že zašlo loďstvo celé.

DAREIOS

Tak, že perské vojsko je dnes rozprášeno jejich dřevci?

ATOSSA

Tak, že celé Súsy lkají pro muže, jež ztratily.

DAREIOS

Běda vojsku, naší síle, běda smělým bojovníkům!

ATOSSA

Kmeny Baktrů ubili tam, zašla síla egyptská.

DAREIOS

Proklet buď, kdo zavedl tak výkvět našich spojenců.

ATOSSA

Jen tvůj Xerxés, bez viny své, říkají teď a ti s ním —

DAREIOS

Jak a kde to skončilo vše? Není ještě záchrany?

ATOSSA

Most, jenž oba světadíly spojuje, prý přeběhl.

DAREIOS

Zachránil se v naší zemi? Je to pravda, zachránil?

ATOSSA

Zpráva zdá se věrohodná, těžko o ní pochybovat.

DAREIOS

Běda, bleskem splnila se trpká pravda, kterou Zeus již určil výrokem své věštby! A já přece ještě doufal, že náš osud bozi skončí v nedohlednu budoucna!

Jestliže však člověk štve sám osud svůj, i bozi štvou jej. Pro můj lid se otevřel teď pramen bídy: bez rozmyslu provedl můj chlapec čin svůj, spoutal svatý Hellespont! Bospor jako raba sevřel, úžinu, v níž sídlí bůh, cesty vodní zkusil změnit lidskou smečkou, bičoval jej, obrovitým mostem sklenul pro obrovská vojska svá! Smrtelník a pokusil se bez rozmyslu zkrotit bohy, sama Poseidóna s nimi? Nepomátl se snad vůbec syn můj tehdy? Obávám se, že to, co jsem nahromadil, kořistí se stane světa či toho, kdo přijde nejdřív!

ATOSSA

To se Xerxés všechno učil, jak byl smělý, od svých rádců, říkali mu, že tys vojskem dobyl říši hory zlata, zatím co on v paláci jen hraje si a nezvětšuje dědictví své. Protože tak slyšel věčně špatné rady vymyslel si tažení to proti celé Helladě.

DAREIOS

A horší osud přivolali tak než jaký prožili a ve snu mohli tušit, od doby té, co Zeus nám dopřál vládnout, vždy jednomu vládci nad celou Asii, tou širokou stepí, plnou tučných stád: že Súsy vyhladí. Médos byl prvním vůdcem odvážného lidu, syn jeho druhým, který dovršil čin otcův, jemuž rozvaha vždy ukrotila srdce neklidné, pak třetí byl již král, král Kýros, šťastný muž, jenž sousedům svým dopřál věčný mír: k svým národům kmen lýdský připojil i fryžský lid a Iaónii si celou podrobil. Byl šlechtitý a nevznítil zášť bohů. Syn Kýrův vodil vojska jako čtvrtý. Mardos byl pátý, ten byl skvrnou země a důstojností stolce našeho. Jej odklidili v jeho paláci Istí Artafrenés s hloučkem věrných svých,

jež donutilo k tomu svědomí.
Mým osudem však bylo splnění všech tužeb:
já bil se na výpravách bez počtu
a s nespočetným lidem válečným,
však tolik bídy nikdy nezplodil
jsem Velké říši. Xerxés byl jen hoch
a myslil jako nedospělec právě,
rad zapomněl, jež kdysi jsem mu dal.
To vězte vy, kdo před lety jste se mnou vyrůstali:
my všichni, kdo jsme žezlo třímali
v těch letech, nikdy nemohli se stát
tak hrozné bídy přímí původci.

PRVNÍ STAŘEC

Kam směřuješ však, velký Dareie,
svou řečí celou? Jak teď zachránit
se může perský národ nejlépe?

DAREOIS

Když nikdy již se nevrhnete znovu na Helladu,
i kdyby médské vojsko bylo četnější,
než bylo teď. A vaše země pomůže si sama.

PRVNÍ STAŘEC

Co chceš tím slovem říci? Jak si pomůže?

DAREOIS

Přebytek lidu vlastním hladem ztráví.

TŘETÍ STAŘEC

My vypravíme nové, lepší vojsko —

DAREOIS

A houfce, které zůstaly tam zatím,
se nedočkají nikdy návratu či záchrany.

PRVNÍ STAŘEC

Copak to říkáš? Cožpak dosud všichni
evropské břehy neopustili?

DAREOIS

Jen málo z mnohých, lze-li věřit věštbám
a pozorovat při tom, co se stalo,
když první splnila se, druhá neselže.
A jestliže můj syn část vojska nejlepší
tam zanechal, pak zmámila ho klamná naděje.
Jsou zatím posádkou, kde Asopos
boiótské nivy mírně svlažuje.
Tam vrchol teprv jejich běd je čeká,
mzda za zločiny, které spáchali.
Ti, kteří vtrhli do helléské země,
se neštíteli žádné mrzkosti:
háj bohů sežehli tak, jako jejich chrám,
oltáře rozkopli a sochy posvátné
s podstavců strhli, hříšně rozbili.
Však není menší trest než lidská vina,
a sebeděle čekej, nevyčerpáš
až do dna pramen, z něhož znovu prýští.
Tak bude strašnou, velkou obětí
krev, která poteče pod dórským dřevcem
v platajském kraji,
v němž do třetího kolena si budou
vyprávět o zmlklých hranicích Peršanů padlých,
jež člověk nebyl sto svým zrakem vyčerpat.
Tak zločin, zachytiv se, pustí kořeny
a neštěstí a slzy jsou mu žní, již sklízí.
A proto vy, kdo zříte tíhu trestu na vinníkovi,
jen vzpomeňte athénských zdí a celé Hellady,
a nikdo z vás, již pro svůj vlastní osud,
pak nezatouží opět po cizím
a nebude chtít ničit cizí štěstí.
Zeus sám je správcem všeho, co se vzpíná
a žádá pyšně možné nemožné a soudí přísně.
Vy napomeňte toho, který nechápe,

a poučte ho jasným rozumem,
ať bohy nedráždí přemírou pýchy.
Ty stará matko Xerxova, já tebe miloval,
sem přines z paláce šat důstojný
a potom jdi a hledej svého syna;
žal nad osudem strhal s něho pýchu
barevných rouch, jež v cárech visí s těla.
Vlídne oslov jej a domluv mateřsky:
já vím, že dá si říci pouze od tebe.
Teď vracím se zas v šero v podsvětí.
Vy, starci, žijte dál a v sebevětší bídě
se radujte, že den se opozdil:
těm, kteří zemřeli, je bohatství už ničím.

Zmizí

PRVNÍ STAREC

Jak neplakat, když slyšíš zas a zas,
co hoře stihlo nás dnes, barbary,
a ještě stihne.

ATOSSA

Ó běsi, kolik žalu chce mne nyní zalknout!
Však nejvíc hryže mne, že stalo se to vůbec,
že moje uši slyšet musily
o vši té hanbě, hadrech sedraných,
jež visí s mého syna. Sama jdu
a vyjmu z truhel v našem paláci
šat pro něho. Snad někde potkám jej.
Co nejvíc milovala jsem, teď v bídě nenechám.

Zašla do paláce

PRVNÍ STAREC

Ó běda, jakým jsme tehdy životem žili,
slavným a družným, dokud žil starý král,
mocný a bez hany,
veliký král, ježž nikdo neporazil,
král rovný bohům, Dareios, pán říše!

DRUHÝ STAREC

Nejdříve vyjížděli jsme na slavné výpravy
a potom zákony přísné
dovedly podrobit svět.
Vesele vracel se člověk z bojů a odměněn tučně
kořistí ke svým.

TŘETÍ STAREC

Co dobyl měst jen, při tom nepřekročil
halyské řečiště a vlastně stále byl
u svého krbu.
Až ústí strymonských jezer
a stavby v nich, v sousedství Thrákie —

ČTVRTÝ STAREC

— co stranou bažin se tyčí
na pevné zemi,
to všechno bylo poddáno našemu králi.
I moře v úžině Hellině,
tichá Propontis
a výjezd z Pontu —

TŘETÍ STAREC

— ostrovy pusté, jež smývají vlny,
peroucí do příkrých skal:
Lesbos a Samos, jenž olivy rodí,
Chios a Paros a Naxos,
Mykonos, Ténos a blízko něho
i Andros —

DRUHÝ STAREC

— a břehy ztopené uprostřed vod,
moci svou držel, Lemnos a Ikarův domov,
Rhodos a Knidos, kypryská města,
Pafos a Soly a Salamínu,
jejížž mateřský ostrov se stal teď
příčinou našeho bolu.

PRVNÍ STAŘEC

Jen zlaté kraje na iaónských březích,
hellénská města a kmeny,
mu nepřály klidu.
Nikdy mu nebylo na ně dost branných sil,
ani dost směsice pestré spojenců všech!
Dnes tedy, protože jistě to všecko určili bozi,
žneme, co zasil, sražení na moři
strašlivou porážkou v zoufalé ponížení.

XERXÉS

*se blíží, je v hadrech,
několik z jeho průvodců se vleče za ním, stanul*

Ió,
tu tedy jsem teď, ubitý osudem.
Jaký byl bez mé viny můj úděl,
jak hrubě a krutě bili nás běsi,
perský lid v tvář! Co bude teď se mnou?
A poslední síla z těla mi prchá,
vidím-li před sebou starce —
Proč jsi mne, Die,
neurval životu zároveň s těmi,
kteří jsou mrtvi?

PRVNÍ STAŘEC

Ótototoi, králi, běda perskému vojsku,
perské cti, zákonům perským
a rodu bohatýrů!
Všecko to smetli teď běsi.
Naříká země pro sílu mládí,
již zničil Xerxés a přeplnil jí
Hádova sídla. Kolik jen rodů,
nejčistší krve, Peršanů pýchy,
nejlepších lučištníků,
zástupy nekonečné, tísní se ve věčné temno!
Běda, odvážným bitcům!
Asijská půdo, králova země,
znavena, ubita, klesla jsi v prach!

XERXÉS

Jsem nešťastný člověk,
zbytečný, bídný, který se zrodil
svým i své zemi k zhoubě!

TŘETÍ STAŘEC

Sotva jsi došel, vítá tě doma
pohřební zpěv a zlověstný kvil,
lkajících Mariandýnů truchlivá píseň
tě přijala nejdřív.

XERXÉS

Ba, křičte teď, vřeštěte
bez konce nářky! Cizí běs
vztyčil se proti mně!

DRUHÝ STAŘEC

Zoufalé stony ať po městě znějí,
zdrtil nás žal tvůj a bída,
jež srazila na moři lid.
Úpíme všichni teď v slzách.

XERXÉS

Iaónský Arés
iaónské koráby chráně,
zvítězit dal jim a nám jen mřít,
hladinu mořskou obnaživ krutě
a zdrásané skály.

TŘETÍ STAŘEC

Oioioioi!

XERXÉS

Jen se ptej, uslyšíš všecko!

TŘETÍ STAREC

Kde zůstala družina tvá?
Kde jsou tví věrní?
Byl s tebou Farandakés,
Súsás, Pelagón, Datamás,
Psamiskanés a Agbatás,
jenž přišel z Agbatan k nám.

XERXÉS

Jsou mrtvi, já je naposledy zřel,
když zřítili se z týrské paluby
a hnáni byli k salamínským skalám,
jsou roztříštěni v jejich kamení.

ČTVRTÝ STAREC

Oioioioi, kde Farnúchos,
Ariomardos bohatýr,
Seuakés vládce,
kde je Liláios,
kde Memfis, Tharybis a Masistrás,
Artembarés a Hystaichmás?
A ptám se dál a znovu zas.

XERXÉS

Ió, ió,
jen zadívej se na ten jejich hrad,
Athény prokleté,
vlny tam bijí do jejich břehů,
ej, ej, a v jejich příboji zmírali muži!

PRVNÍ STAREC

Nechals tam i svého bohatýra,
své Věrné Oko, jež přehlédlo samo
desetkrát deset tvých tisíc,
Alpista, Batanóchova syna,
Seisamův rod a Megabatův,

velkého Partha a Oibara,
žijí, či nežijí už? Ubozí —
Až příliš zlého pověděl jsi nám,
Peršanům urozeným!

XERXÉS

Otočilš čarovným kolem
touhy mé po smělych družích,
zaklínaje můj pád, prokletý, nenáviděný.
Křičí a skřečí to ve mně!

PRVNÍ STAREC

A kde jsou druzí?
Deset tisíc tvých Mardů,
Xanthés a Ancharés,
Diaixis, Arsamés,
vůdcové jízdy,
Kégdadatás a Lythimnás a Tolmos,
vrhači oštěpů neúnavní?
Úzkost mne svírá, přehrozná úzkost,
nezřím je nikde kol tvého stanu —

XERXÉS

Všichni jsou mrtvi, kdo vedli má vojska.

TŘETÍ STAREC

Mrtví jsou, neznámí padlí —

XERXÉS

Ié, ié, ió, ió!

STARCI

Ió, ió, vy běsi,
zkázu jste stvořili pro nás,
jež nemá meze!

A nám již svítily zraky —
pomstou!

XERXÉS

Bída nás srazila, zoufalství věčné!

STARCI

Srazila, každý to cítí —

XERXÉS

Ó hoře, hoře, hoře nepoznané!

STARCI

Vyrazit na Iaóny
s loďstvem, ne, v tom nebylo štěstí,
na perské koráby nečekal zdar.

XERXÉS

Velká byla moc naše a konec
nejhůře postihl mne!

TŘETÍ STAŘEC

Co vůbec nezašlo, co bylo s tebou?

XERXÉS

Nevidíš, co mi ze všeho zbylo?

TŘETÍ STAŘEC

Ba, vidím, vidím.

XERXÉS

To zde, ty trosky —

DRUHÝ STAŘEC

Co říkáš, co jsi to zachránil —

XERXÉS

Toulelec, v němž bývaly šípy.

ČTVRTÝ STAŘEC

Až příliš málo z toho, cos vezl.

XERXÉS

Nebylo nikde ochrany žádné —

PRVNÍ STAŘEC

Iaónové jsou statečný lid.

XERXÉS

A jak jsou smělí! Co bídy jsem zřel!

PRVNÍ STAŘEC

Když lodní posádky daly se na útěk —

XERXÉS

Svůj šat jsem roztrhl, tou zkázou dobit.

DRUHÝ STAŘEC

Ó běda, běda!

XERXÉS

Oč trpčí tvých výkřiků byla skutečnost čirá!

DRUHÝ STAŘEC

Hrůza a bída a nad bídu děs!

XERXÉS

Nás bolí a pálí, a nepřítel jásá!

PRVNÍ STAŘEC

A naše síla je pro posměch světu!

XERXÉS

Co jsem já, bez svojí družiny? Nic!

TŘETÍ STAŘEC

Z mořských vln vzešla nám zkáza!

XERXÉS

Vyraz teď, ze srdce vyraz svůj žal! Jdi do
svého domu!

DRUHÝ STAŘEC

Aiai, aiai, běda, ó běda!

XERXÉS

Křič jen, překřič všechen křik můj!

DRUHÝ STAŘEC

Píseň zlá se ve zlé písni ke zlu pojí —

XERXÉS

Jen ji zpívej s písni mou!

ČTVRTÝ STAŘEC

Ótototo — toi!
Těžce mě tiskne neštěstí mé
a s hořem tvým jde moje hoře.

XERXÉS

Bij se teď v prsa, jak naše vesla hladinu bila,
a sténej, to pro mě budeš se bít!

DRUHÝ STAŘEC

Vysílen jsem a nemohu již.

XERXÉS

Křič jen, překřič všechen křik můj!

DRUHÝ STAŘEC

A přece vím, proč je to všechno.

XERXÉS

Zoufaleji volej, sténej!

STARCI

Ótototo — toi!
K svému nářku přidej rány,
černé rány, žalný kvíl!

XERXÉS

Prsa rozryj, drásej tělo, jako činí Mýsové!

STARCI

Běda, běda, jaký žal!

XERXĚS

Z brady svojí rvi si vousy,
šedé vousy v chomáčích!

STARCI

V chomáčích rvu vousy svoje, i když bolí!

XERXĚS

Zaječ vztekle!

STARCI

Ječet budu!

XERXĚS

Nehty si trhej dmoucí se roucho!

STARCI

Běda, běda, jaký žal!

XERXĚS

Vlasy rvi si, volej při tom,
vlasy vyrvi za můj lid!

STARCI

Vlasy rvu si, i když bolí!

XERXĚS

Plač teď slzy!

STARCI

Slzy tekou —

XERXĚS

Křič jen, překřič všecken křik můj!

STARCI

Oioi, oioi!

XERXĚS

Plač a jdi již do svých domů!

STARCI

Aiai, aiai!

XERXĚS

Ió, ió, perská půdo —

PRVNÍ STAŘEC

— dnes tě tíží těžce krok náš!

XERXĚS

Pojdme městem!

STARCI

Dusej půdu!

XERXĚS

Kvilte všichni k svému kroku!

DRUHÝ STAŘEC

Ió, ió, perská půdo, dnes tě tíží těžce krok náš!

XERXÉS

Ió, ió, osiřelá
porážkou svých trojveslic!

TŘETÍ STAŘEC

Ió, ió, proč tu křičím, proč jdu vlastně
po tvém boku?

XERXÉS

*se potácí v křečovitém tanci se scény, za ním, jako shrbené stádo,
starci.*

Otec tragedie Aischylos a otec komedie Aristofanes byli oba silně
tendenčními básníky... (Engels M. Kautské 26. XI. 1885.)

Aischyla Euforiónova z Athén ten náhrobek kryje,
v pšeničné Gele svůj uzavřel počet let.
O slávě válečné pláň marathónská by ti řekla
a ten, kdo pocítil il, hustovlasý Méd.

(Aischylov náhrobní nápis.)

Aischylos, syn Euforiónův z okresu Eleusiny, si podle podání složil ty náhrobní verše sám, když cítil, že nadchází jeho poslední dny. Bylo to daleko od rodných Athén, v městě Gele, honosícím se pšeničnou úrodou, ležícím uprostřed zálivu ve východní polovině jižního sicilského pobřeží, kde už ani moře nenese jméno moře Jónského a nazývali je mořem Vnitřním či Africkým.

Novodobá věda vyslovila pochybnosti o tom, zda je to čtyřverší skutečně Aischylovým dílem — hodně spolehlivý starověký životopis básníka je neuvádí výslovně za jeho verše. Sofista Athénaios a zeměpisec Pausanias, kteří žili v druhém století podle našeho letopočtu, nepochybovali o autentičnosti nápisu. A třeba Athénaios a Pausanias dělilo od Aischyla přes šest století, jejich tvrzení je velmi nejasný, uvádí, že Aischyla, „kterého samovládce Hierón a Gelští velice ctili“, občané Gely „po smrti pohřbili s velkou nádherou na čestném pohřebišti obce a vzdali mu velikou čest, vepsavše mu na hrob takto“. Nuže Aischylova sláva byla především sláva básníka, a tím spíše v Gele, kde prožil jako host poslední tři roky života. Zúčastnil se nejslavnějších, rozhodných tří bitev proti Persanům, u Marathóna roku 490, u Salaminy roku 480 a snad i u Plataj r. 479 před n. l. — ani zevrubné historické popisy však neuvádějí nic, z čeho by bylo možno soudit na Aischylovu významnější roli ve válečných operacích. Občané dórského města, strojící obecní (to jest v tehdejších poměrech: státní) pohřeb velkému muži svého věku, by na pamětní desce nemohli pro subalterního důstojníka zapomenout na největšího tragika doby. Nemohli by, pokud by toto mínění nebylo výrazem vlastního Aischylova smýšlení: Zde mluví duch Athénána, kterému bylo řádné splně-